

VODÁRENSKÁ MYTOLOGIE V ČR

RNDr. Miroslav Vykydal

Mott MacDonald CZ, spol. s r.o., Národní 984/15, 110 00 Praha 1;
miroslav.vykydal@mottmac.com

Mytologie

Mytologie je věda zabývající se studiem mýtů. Zároveň je také toto slovo používáno jako termín pro předmět zkoumání této vědy, pro soustavu mýtů. Pojem mýtus pochází z řečtiny a znamená "slovo" nebo "řeč". Označuje tradiční vyprávění často se sakrálním obsahem. Mýtus se předává z generace na generaci, aniž má individuálního autora. Mýtus vypráví vždy "pravdivou historii" a činí si nárok na všeobecnou platnost. Mýtus je nesprávný názor, kterému se však obvykle tvrdošijně věří. Při interpretaci mýtů nemůže tedy jít o to, "co je pravdivé", nýbrž o to, co bylo v mýtu prezentováno a proč. V soudobé hovorové češtině se slovo „mýtus“ používá též pro všeobecně rozšířenou nepravdu, vymyšlené tvrzení bez dostatečných důkazů.

Mýty hrají i v současné literatuře, v psychologii a ve filosofii důležitou roli. Odpovídá to lidské potřebě důvěrné blízkosti a jistého souladu mezi jednotlivcem, společností a přírodou, potřebě obrazů, příběhů a vyprávění, které neslouží k lepšímu ovládnutí světa, nýbrž pomáhají člověku, aby se ve světě mohl cítit doma. Mýtus ovšem nemůže racionální poznání nahradit a naopak - protože sám žádné kontrolní mechanismy nemá a může být nástrojem masové manipulace - potřebuje racionální kritiku.

Vodárenská mytologie v ČR obsahuje v současné době například

- mýtus o normované evropské hodnotě minimální spotřeby pitné vody
- mýtus o způsobu určení sociálně únosné ceny vody
- mýtus o schopnosti měření úrovně obnovy pomocí finančních ukazatelů
- mýtus o možnostech financování provozu dešťových kanalizací
- mýtus o regulaci přiměřeného zisku pomocí definovaných algoritmů
- mýtus o možnostech, vlivu a důsledcích benchmarkingu ve vodárenství v ČR

Nejsou to však jediné mýty našeho vodárenství, s ohledem na limitovaný rozsah příspěvku se nelze věnovat dalším mýtům (např. o reálném zajištění veřejného zájmu při výstavbě a provozu vodovodů a kanalizací nebo dosažení samofinancování obnovy VaK u všech vlastníků bez rozdílu, atd.).

Závazná minimální spotřeba pitné vody

Jako hygienické závazné minimum je normativně stanovena spotřeba pitné vody ve výši 100 litrů/osobu/den.

Velmi často se hovoří o „standardní“ spotřebě pitné vody ve výši 100 l/osobu/den jako o určitém nezbytném hygienickém minimu. Je vhodné se tedy zabývat otázkou, jak byla tato hranice stanovena, zda se jedná pouze o národní standard a zda existuje širší hodnocení limitních hodnot spotřeby vody. Odpovědi na tyto otázky poskytuje následující tabulka uvedená v [1], str. 32:

Úroveň poskytovaných služeb	Měřítko dostupnosti	Uspokojené potřeby	Úroveň zdravotního rizika
Bez přístupu k vodě (odběr často méně než 5 l vody na spotřebitele denně)	Voda se nachází ve vzdálenosti více než 1000 m nebo je k jejímu získání zapotřebí celková doba 30 minut	Spotřeba – nemůže být zaručena. Hygiena (osobní) – není možná (pokud není prováděna přímo u zdroje)	Velmi vysoká
Základní přístup (průměrný odběr pravděpodobně nepřekročí 20 l na spotřebitele a den)	Vzdálenost 100 až 1000 m nebo celková doba dostupnosti 5 až 30 minut	Spotřeba – měla by být zaručena. Hygiena – mytí rukou a základní hygiena potravin možná; praní prádla/koupání obtížné zajistit, pokud není prováděno u zdroje	Vysoká
Průměrný přístup (průměrný odběr 50 l na spotřebitele a den)	Voda dodávaná z jednoho kohoutku na pozemku nebo umístěného do 100 m či 5 minut celkové dostupnosti	Spotřeba – zajištěna. Hygiena – veškerá základní osobní hygiena a hygiena potravin zajištěna; praní prádla a koupání by mělo být také zajištěno	Nízká
Optimální přístup (průměrný odběr 100 litrů na spotřebitele a den a více)	Voda dodávaná nepřetržitě z více kohoutků	Spotřeba – všechny potřeby jsou uspokojeny. Hygiena – všechny potřeby by měly být uspokojeny	Velmi nízká

Je zřejmé, že hodnota 100 litrů na osobu a den není závaznou normou, ale měřítkem pro hodnocení úrovně poskytovaných služeb v zásobování pitnou vodou. Pokud tedy je pitná voda k dispozici nepřetržitě z více kohoutků pro průměrný odběr 100 litrů na osobu a den, potom můžeme hodnotit úroveň poskytovaných služeb jako „optimální“ a úroveň zdravotního rizika je „velmi nízká“. V roce 2014 bylo v České republice zásobováno z vodovodů 9,917 mil. obyvatel, tj. 94,2 % z celkového počtu obyvatel v ČR má k dispozici pitnou vodu na „optimální úrovni“.

Jako reakci na občanskou iniciativu „Water and sanitation are a human right“ klade Evropská komise ve svém „Sdělení“ [2] (mimo jiné) důraz na cenovou dostupnost pitné vody. V poznámce k této části sdělení je definována i minimální úroveň zásobování obyvatelstva pitnou vodou dle WHO: „Podle WHO je k uspokojení základních potřeb a zmírnění zdravotních problémů zapotřebí 50 až 100 litrů vody na osobu a den. Minimum představuje 20 až 25 litrů na osobu a den, ale toto množství může vést ke vzniku zdravotních problémů, protože nestačí uspokojit základní požadavky na hygienu

a spotřebu.“ Je vhodné si připomenout, že se jedná o limity dostupnosti, nikoliv o limity „povinné“ spotřeby pitné vody. Hodnota 25 litrů na osobu a den je dle [3] v Jihoafrické republice základem pro poskytování ústavně zaručeného práva využívat pro jednu domácnost 6000 litrů vody měsíčně zdarma.

Sociálně únosná cena vody

Sociální únosnost konkrétní ceny zjistíme srovnáním dle hodnot publikovaných v rámci Operačního programu Životní prostředí (2007 – 2013).

Pro příjemce dotací v oboru vodovodů a kanalizací byla v rámci Operačního programu Životní prostředí (2007 – 2013) stanovena celá řada dotačních podmínek. Jednou z nich je také dodržování určitého vývoje cen pro vodné a stočné zaručující tvorbu dostatečných finančních zdrojů na budoucí obnovu (tzv. podmínka udržitelnosti), ale současně limitovaného sociálně únosnou cenou.

Pro výpočet sociálně únosné ceny pro vodné a stočné je rozhodující průměrný příjem domácností (sledovaný a publikovaný ČSÚ) a dále je rozhodující objem vody fakturované za rok. Pro (pouze) kontrolu dotačních podmínek v OPŽP je stanovena tato hodnota na 80 litrů na osobu a den pro celé území ČR (bez ohledu na skutečnou spotřebu v konkrétních lokalitách).

Pro posouzení konkrétní ceny a její únosnosti musíme především sledovat skutečné výdaje na vodné a stočné pro jednu osobu jako součin skutečné ceny pro vodné a stočné a dle skutečné spotřeby v určité lokalitě a výsledek porovnat se 2 % z průměrného čistého příjmu domácnosti. Není tedy metodicky správné srovnávat konkrétní cenu pro vodné a stočné se „sociálně únosnou cenou“ v OPŽP, protože každá z cen je určena podle jiné hodnoty roční spotřeby vody.

Většina „výpočtů“ sociální únosnosti ceny vody vychází obvykle z horní hranice 5 % čistých disponibilních příjmů sociálně nejslabších domácností označovanou také někdy jako „pravidlo pěti procent“ (viz *McPhail, A. 1993: The 'Five Percent Rule' for Improved Water Service: Can Households Afford More?, World Development, 1993, Vol. 21, No. 6, pp. 963-973*).

„Nejslabší“ nebo „nejchudší“ domácnosti můžeme ale měřit i jiným způsobem. Hranice ohrožení příjmovou chudobou je stanovena v rámci statistického sledování chudoby v EU jako 60 % mediánu ekvivalizovaného příjmu. Ten se vypočítá jako podíl celkového disponibilního příjmu domácnosti a součtu jejich spotřebních (ekvivalentních) jednotek. K tomu, aby bylo možné srovnávat zcela odlišné domácnosti, byly vytvořeny tzv. spotřební (ekvivalentní) jednotky. Při přepočtu příjmu na tyto jednotky nemá každá osoba váhu 1, ale první osoba v domácnosti má váhu 1, další dospělé osoby v domácnosti mají váhu 0,5 a dítě do 13 let včetně má váhu 0,3.

Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle výše jejich ekvivalizovaného příjmu se pak určí medián ekvivalizovaného příjmu. Je to prostřední hodnota, která dělí osoby na dvě poloviny: ty, které mají příjem vyšší než je tato hodnota, a ty, jejichž příjem je nižší. Příjmy, které musí domácnost mít, aby její členové nespádli pod hranici ohrožení příjmovou chudobou, se tedy liší v závislosti na velikosti a složení domácnosti.

Příklady příjmů u vybraných typů domácností ilustruje následující tabulka (podrobnosti viz [4]):

Domácnost (složení členů)	Hranice chudoby (měsíční příjem domácnosti v Kč)
Jednotlivec	9 901
Dvě dospělé osoby	14 852
Rodič s dítětem do 13 let	12 872
Rodič s dvěma dětmi staršími 13 let	19 803
Partneři s dítětem do 13 let	17 823
Partneři se dvěma dětmi do 13 let	20 793
Partneři se třemi dětmi – jedním do 13 let, dvěma staršími 13 let	27 724

Měření úrovně obnovy vodovodů a kanalizací

Úroveň obnovy vodovodů a kanalizací lze měřit pomocí finančních ukazatelů.

V rámci poslední novely vyhlášky k zákonu o vodovodech a kanalizacích byla zavedená pro vlastníky VaK zcela nová povinnost (viz řádek č. 20 uvedený v příloze č. 20 této vyhlášky). Jedná se vykazování hodnot o vytvořených a použitých finančních prostředcích na obnovu VaK, poprvé vlastníci tyto hodnoty museli uvést do konce dubna 2014 a to jednak za rok 2015, ale také za celé období 2009 až 2015. Ke každé hodnotě bylo nutné uvést také komentář.

Je tendence definovat míru nutné obnovy jako určité procento z celkové hodnoty VaK. Musíme si ale položit otázku, zda je možné srovnávat hodnotu majetku VaK v cenách dle metodiky MZe a skutečné náklady obnovy. Zcela jistě se jedná o nesouměřitelné hodnoty.

Můžeme si to demonstrovat na jednoduchém příkladu. Dva různí vlastníci (V1 a V2) provedou obnovu svých vodovodů stejných parametrů, ve stejné délce a stejném profilu včetně materiálu. Vlastník V1 obnovil vodovod v terénu s převažující třídou těžitelnosti 3, vlastník V2 měl vodovod umístěný v horším terénu s převažující třídou těžitelnosti 5. Ačkoliv došlo k obnově stejné délky vodovodu u obou vlastníků, byly vynaložené náklady u vlastníka V2 vyšší o 30 % z důvodů mnohem horších geologických podmínek, dalším důvodem vyšších nákladů u vlastníka V2 byla také o 1,5 metru větší hloubka uložení vodovodu.

Primárním ukazatelem sledování obnovy vodovodních sítí nemohou být náklady, ale délka obnovených úseků. Tento údaj se však nikde nesleduje a tedy nelze měřit úroveň obnovy, tj. zda je obnova dostačující nebo nedosahuje hodnot odpovídající stavu vodovodních sítí. Obdobně je zarážející, že zatím nebylo provedeno jednorázové šetření stáří vodovodních sítí v rámci celé ČR. Nemuselo by se jednat o zcela „přesné“ údaje, protože přesné roky pořízení nejsou často k dispozici, ale lze s přiměřenou chybou zařadit jednotlivé části vodovodů do pětiletých (popř. desetiletých) intervalů jejich stáří.

Možnosti financování provozu dešťových kanalizací

Vlastníci dešťových kanalizací mohou jejich provoz a obnovu financovat z plateb od napojených subjektů, přičemž cena není věcně usměrňována.

V praxi existuje související služba s provozem kanalizace pro veřejnou potřebu, která má charakter veřejné služby, ale je bezplatná. Jedná se o odvádění srážkových vod, protože dle zákona o vodovodech a kanalizacích „*nejsou předmětem tohoto zákona oddílné kanalizace sloužící k odvádění povrchových vod vzniklých odtokem srážkových vod*“. Proto nelze očekávat naplnění názoru MZe ČR [7], že „*vlastník oddílné kanalizace, která není kanalizací pro veřejnou potřebu, sloužící k odvádění srážkových vod, poskytuje jejich odváděním službu a za tuto službu může požadovat protihodnotu (platbu, úhradu v penězích) a to od každého subjektu, který je připojen na předmětnou kanalizaci (uživatele služby). Účtováním těchto úhrad tak může vlastník uvedené oddílné kanalizace získávat finanční prostředky na její obnovu*“.

Vzhledem k tomu, že na tato platba není nárokem zaručeným ze zákona (na rozdíl od úhrady stočného), bude se dosažení dobrovolné dohody o platbě s napojenými subjekty limitně blížit nule.

Regulace přiměřeného zisku

V oboru VaK se přiměřený zisk určuje dle jednoznačných výpočtů založených na účetnictví bez ohledu na model provozování.

Pravidla pro určení věcně usměrňované ceny pro vodné publikuje MF ČR pravidelně v Cenovém věstníku formou Výměru MF ČR. V posledních několika letech by se mohlo zdát, že jsou zde popsána jednoznačná pravidla pro výpočet přiměřeného zisku, přičemž vstupní hodnoty pro výpočty bude možné jednoznačně dohledat v účetnictví.

Ale není tomu tak. Výměr MF ČR stále obsahuje pouze slovní definici (bez výpočtů): „*Přiměřeným ziskem je zejména zisk (před zdaněním) spojený s výrobou a prodejem zboží podléhajícího věcnému usměrňování cen určený na pořízení hmotného a nehmotného majetku a pozemků, na zvýšení základního kapitálu, na tvorbu fondů, jejichž tvorba a naplňování je uloženo jinými právními předpisy*“.

Výpočtem se řídí pouze část z přiměřeného zisku – tzv. „zisk k zajištění přiměřené návratnosti použitého kapitálu“. Přiměřený zisk zajišťující přiměřenou návratnost použitého kapitálu se vypočítá pro rok 2016 jako 7 % z použitého kapitálu, jehož výši lze jednoznačně odvodit z účetnictví.

Existuje však regulace přiměřeného zisku: „*Meziroční nárůst kalkulované hodnoty přiměřeného zisku celkem na 1 m³ vody fakturované nesmí být pro rok 2016 vyšší jak 7 % vůči zisku na 1 m³ vody fakturované v kalkulaci pro rok 2015. Ve výjimečných případech prodávající před sjednáním cen pro další období může předložit Ministerstvu financí žádost s odůvodněním potřeby uplatnění vyššího nárůstu zisku, který může promítnout do ceny až po vydání souhlasného rozhodnutí Ministerstva financí*“.

Pokud tedy v minulosti obsahovala kalkulace ceny dostatečně vysoký zisk, potom se může stále dařit udržovat vyšší úroveň zisku. Nebyla totiž provedená žádná analýza úrovně a oprávněnosti zisku za období předcházející platnosti regulace nárůstu zisku na 1 m³ vody fakturované.

Benchmarking ve vodárenství v ČR

Výsledky benchmarkingu v oboru VaK v ČR umožní veřejné a transparentní srovnávání fungování jednotlivých skupin subjektů v rámci trhu VaK zejména pro oblast nákladovosti výroby (pitná voda, odpadní voda) a následně ceny služeb, dále pro oblast obnovy vodohospodářské infrastruktury z hlediska dosažení udržitelnosti infrastruktury a z hlediska reinvestování získaných prostředků od spotřebitelů, a dále pro oblast kvality poskytovaných služeb.

Vláda ČR v únoru 2015 uložila celou řadu úkolů, jejichž cílem je (mimo jiné) [5] „zefektivněním benchmarkingu pro oblast VaK, zveřejňováním informací o stavu, obnově a financování VaK včetně dat o benchmarkingu za jednotlivé vlastníky VaK, stanovováním kvalitativních parametrů poskytovaných služeb“. V únoru 2016 byla Vláda ČR informována o plnění těchto úkolů, byl také předložen návrh na zavedení benchmarkingu v oboru VaK [6]. Byl zvolen jeden ze standardních modelů benchmarkingu založený na rozdělení jednotlivých regulovaných subjektů do porovnatelných skupin, přičemž cílem vyhodnocování dat je určení rozdílů v rámci skupiny. Bohužel definici „srovnatelné skupiny“ je v návrhu metodiky věnována minimální pozornost (necelá jedna strana), není zdůvodněno, proč se provozovatelé budou dělit dle počtu napojených obyvatel (včetně vlivu hustoty napojení) a vlastníci dle hodnoty majetku VaK.

Na pozadí každého rozhodování v dnešní moderní evropské společnosti je ekonomika.

Tento mýtus popírá Tomáš Sedláček (hlavní makroekonomický stratég ČSOB) [8]: *Samotný ekonomický obor ovšem prokázal, že si s dnešní situací vlastně neví moc rady a že svět kolem je plný událostí, které teorie nepředvíдалa a které nelze dost dobře konvenčními teoriemi vysvětlit. Je totiž také možné, že ekonomický pohled na svět prostě není dobrým pohledem. Třeba je jako orientační bod pro rozhodování zcela nevhodný. Je možné, že se ekonomický způsob myšlení vyčerpал nebo naplnil – a narazil na své omezení. Pokud k takovému poznání dospějeme, co bude určovat hodnoty v našich životech v post-ekonomické době?*

Literatura

1. *Water Safety Plans. Managing drinking-water quality from catchment to consumer*, WHO/SDE/WSH/05.06, [online], česká verze VODÁRENSKÁ AKCIOVÁ SPOLEČNOST, a.s., Brno 2006, [online], dostupné z: <http://www.who.int/water_sanitation_health/dwq/sde_wsh_05_06_cesky.pdf?ua=1>
2. SDĚLENÍ KOMISE o evropské občanské iniciativě „Voda a hygiena jsou lidská práva! Voda je veřejné dobro, ne komodita!“, [online], 2014, [online], dostupné z: <<http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/finished/details/2012/000003/cs>>
3. NOVOTNÁ A.: Voda jako základní lidské právo? Příklad Jihoafrické republiky. [online], Bakalářská práce, VŠE Praha, 2011, dostupné z: <<http://isis.vse.cz/zp/>>
4. *Proč chudoba roste, když rostou příjmy?*, Statistika&My, měsíčník Českého statistického úřadu, č. 07–08/2015, ročník 5
5. *Návrh koncepčního řešení regulace cen ve vodárenství*, Vláda ČR, příloha usnesení č. 86 ze dne 9. února 2015
6. *Metodika benchmarkingu*, Vláda ČR, příloha č. 2 k čj. 132/16 ze dne 17. února 2016
7. *Stanoviska výkladové komise MZe pro zákon o VaK*, [online], dostupné z: <<http://mze.cz>>
8. SEDLÁČEK T.: Až přijde doba postekonomická, [online], dostupné z: <<http://blog.aktualne.cz/blogy/tomas-sedlacek.php>>